

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції*

*Одеса,
3 грудня 2025 року*

Одеса
Фенікс
2025

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонова*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Організаційний комітет Всеукраїнської наукової конференції:

Харитонов Євген Олегович – д.ю.н., завідувач кафедри цивільного права НУ «ОЮА», член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, проф.;
Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Зубар Володимир Михайлович – к.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Кривенко Юлія Василівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції.

Повну відповідальність за достовірність і якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції та їхні наукові керівники, які рекомендували ці матеріали до друку.

III 49 **Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни** : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 3 груд. 2025 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Є. Харитонова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 250 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8763-00-8

Збірник містить результати наукових досліджень, присвячених питанням захисту прав приватної особи. У виданні представлено актуальні теоретичні та прикладні напрацювання, що висвітлюють питання окремих аспектів захисту прав приватної особи, удосконалення механізму правового регулювання, створення нових правових інститутів, доповнення чинних нормативно-правових актів, що своєю чергою додатково актуалізує оновлення цивільного законодавства на підґрунті загального концепту приватного права.

Збірник адресовано студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться теорією, практикою, історією та перспективами розвитку правової науки.

УДК 347.1/7

Станкевич Андрій Володимирович ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕЛЕКТРОННА (ЦИФРОВА) ПОСЛУГА» ЯК ОБ'ЄКТА ЕЛЕКТРОННОГО ОБІГУ	213
Стрілець Михайло Ігорович ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ФРІЛАНС- ДОГОВОРІВ НА МІЖНАРОДНИХ ПЛАТФОРМАХ	216
Токарева Віра Олександрівна ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЦИФРОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.	219
Фірчук Василь Русланович ДОГОВІР БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ В СУЧАСНІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: НОРМАТИВНЕ ЯДРО, ВИКЛИКИ ДИНАМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА РОЛЬ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	223
Халдай Ілля Віталійович ОСОБЛИВОСТІ СТЯГНЕННЯ ЗБИТКІВ ЗА НЕВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	227
Харитонов Євген Олегович, Харитонova Олена Іванівна ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ ПІД ЧАС ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: КОЛІЗІЇ ТА СОЛІДАРНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ	231
Шайхет Олена Петрівна ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	236
Шамота Олександр Володимирович ЗАХИСТ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї: ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ	240
Швець Михайло Олександрович ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ	243
Шовкун Кристина Ігорівна ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	247

12. Оніщенко Н. До питання про пошук балансу у співвідношенні громадянського суспільства та держави: теоретико-методологічні аспекти. *Право України*, 2014. № 4. С. 55-62.

13. Огляд та ґрунтовний перелік ознак громадянського суспільства див.: Колодій А. Громадянське суспільство: ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою. *Право України*. 2014. № 4. С. 9-16.

Шайхет Олена Петрівна

аспірантка кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська

академія права та економіки»
Визначення місця проживання дитини

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Визначення місця проживання дитини засноване на принципі її найкращих інтересів, із врахуванням віку дитини (з 10 років враховується її думка, з 14 років вона може вирішувати самостійно), стану здоров'я, житлових та матеріальних умов батьків, їхнього ставлення до дитини, а також висновків органів опіки та психологів, що у результаті оформляється договором між батьками чи рішенням суду.

У науковій літературі та СК України визначаються загальні ключові аспекти визначення місця проживання дитини, до яких відносять: вік дитини (до 10 років зазначене питання вирішується батьками; з 10 до 14 років питання вирішується з урахуванням думки дитини; з 14 років дитина може вирішувати самостійно, з ким із батьків проживати); найкращі інтереси дитини (інтереси дитини виступають основним критерієм для суду, і одночасно включає емоційний стан, потреби, стабільність, соціальні зв'язки дитини, зокрема навчальні заклади та коло друзів); умови проживання дитини (суд вивчає житлові умови (наявність кімнати, безпеку) та матеріальне становище батьків (довідки про доходи, тощо)); стан здоров'я (враховується здоров'я дитини та батьків, а також здатність останніх забезпечити необхідний догляд за дитиною); батьківські якості (відношення батьків до дитини, участь кожного з батьків у вихованні дитини, наявність шкідливих навичок, графік роботи батьків, приклади поведінки, тощо) [5].

Звертається увага на те, що питання визначення місця проживання дитини в Україні врегульовані положеннями СК України, зокрема статтями 160, 161. Водночас, положеннями статті 158 СК України визначено принципи врахування інтересів дитини при визначенні місця його проживання [5].

Ключові аспекти визначення місця проживання дитини та нормативно-правове регулювання зазначених питань в Україні вибудовано на принципах захисту прав дитини, які закріплені у Конвенції ООН «Про права дитини» [3], учасником якої серед інших країн є і Україна.

Однак, окрім нормативного врегулювання сімейних відносин стосовно захисту прав дітей, в Україні, починаючи з ще з 2014 року, додалось певна кількість складностей у вирішенні питань щодо визначення місця проживання дітей. Це було обумовлено тим, що з 2014 року певні території України були тимчасово окуповані країною-агресором РФ, зокрема під патронатом та силовою військовою підтримкою РФ було анексовано територію автономної республіки Крим, та на території Луганської та Донецької областей створено незаконні квазі-державні одиниці – Л/ДНР. У зв'язку із зазначеним велика верства населення була вимушена залишити місця свого проживання, своє нерухоме майно та виїхати на території, підконтрольні Україні, і отримати статус внутрішньо-переміщених осіб. Під час такого переміщення багато сімей були розділені, то-як один з батьків з дитиною виїхали з окупованої території, а інший з батьків вимушено залишився з тих чи інших причин.

Ще більше проблем щодо захисту прав дітей та визначення їх місця проживання з'явилося після повномасштабного вторгнення військових формувань РФ у лютому 2022 року на територію України, під час якого було тимчасово окуповано певна кількість територій, а країна-агресор вчиняючи протиправні дії, вивезла велику кількість українських сімей з дітьми на територію РФ. Починаючи з лютого 2022 року, по всій території України було введено у дію військовий стан.

Як вже зазначалось, положеннями статті 160 СК України визначено, що «місце проживання дитини до 10 років визначається за згодою батьків, а у разі, якщо батьки дитини не дійшли згоди стосовно питання з ким залишиться дитина, вирішення цього питання може бути передано на розгляд органу опіки та піклування або суду» [1. С. 124-126]. У свою чергу, суд розглядаючи справи стосовно визначення

місця проживання дитини, особливо в умовах військового стану, враховує певні важливі аспекти, такі як ставлення кожного з батьків до виконання своїх батьківських обов'язків щодо дитини, прихильність дитини до одного з батьків, його вік, стан здоров'я, а також безпеку дитини [3].

Важливо відзначити, що право на проживання з дитиною є рівним для кожного з батьків, незалежно від їхнього соціального статусу чи національності. У справах такого типу суди також часто посиляються на положення статті 162 СК України, якою визначено можливість повернути дитину, якщо її місце проживання було змінено без згоди іншого з батьків, наприклад, шляхом викрадення, що доволі багато разів відбувалось та відбувається з 2022 року, коли РФ насильно, без згоди, переміщає сім'ї з дітьми на свою територію[5].

Крім того, принагідно звернути увагу на те, що у разі запровадження надзвичайного чи військового стану визначення місця проживання дитини може бути підставою для перетину державного кордону України. Це питання є актуальним і важливим, особливо в умовах війни, коли багато родин змушені евакуюватися або шукати безпечні умови проживання за межами країни.

Згідно з українським законодавством, при запровадженні надзвичайного чи військового стану є спеціальні положення, які регулюють виїзд громадян за кордон, особливо коли йдеться про дітей.

При вирішенні питання щодо визначення місця проживання дитини під час військового стану, насамперед враховується саме безпека дитини, тобто оцінюється та розглядається: наявність загроз для життя та здоров'я дитини на певній території; можливість забезпечення базових потреб дитини (їжа, медичне обслуговування, освіта); здійснення переміщення та евакуації, тобто у разі нагальної необхідності батьки мають право приймати рішення про тимчасове внутрішнє переміщення дитини на територію, яка є безпечнішою (внутрішня міграція по території України, або евакуація на територію зарубіжних країн).

Водночас, факт проживання дитини за межами України, у разі вирішення спірного питання між батьками щодо визначення місця проживання дитини, не перешкоджає розгляду справ зазначеної категорії в суді. При цьому, звертається увага на те, що відповідно до рішення Верховного Суду України: «повернення дитини на територію України не є необхідною умовою для розгляду спору про визначення його міс-

ця проживання, а також не є підставою для відмови у позові. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам, що дає батькам можливість вирішувати питання стосовно визначення місця проживання дитини, навіть якщо вона тимчасово перебуває за межами України» [4].

Таким чином, вирішуючи спори стосовно визначення місця проживання неповнолітньої особи, особливо в умовах воєнного стану, суд звертає особливу увагу перш за все на безпеку неповнолітньої особи, особливо у разі, якщо вона проживає з батьками, а бо з одним із батьків у районах які наближені до районів де ведуться бойові дії, на виховання неповнолітніх осіб у сім'ї, яке батьками має спрямовуватися на розвиток особистості неповнолітньої особи, повагу прав, свобод людини, мови, національних історичних та культурних цінностей, підготовку дитини до свідомого життя у сучасному суспільстві у дусі взаєморозуміння, миру, милосердя, забезпечення рівноправності.

Як зазначається у нормативних актах, у разі вирішення спорів стосовно місця проживання неповнолітньої особи віком до чотирнадцяти років визначається органом опіки та піклування або судом. Суд зазначає, що неповнолітня особа є суб'єктом права та, незважаючи на вік та неповну цивільну дієздатність, має певні права. Одним із основних прав неповнолітньої особи є право висловлювати свою думку стосовно її життя. Отже, суд прислухається до неповнолітніх осіб, до їхньої думки та гарантує захист їх інтересів. Належна увага має приділятися поглядам та думці дитини відповідно до її віку та зрілості.

В умовах воєнного стану суди продовжують функціонувати та здійснювати правосуддя. Яких-небудь істотних відступів від правових позицій, викладених у постановках Верховного суду України, у контексті сімейного права і вирішення спорів між подружжям стосовно неповнолітніх осіб, у тому числі щодо визначення їх місця проживання, вказаний судовий орган не зробив. До того ж Верховний суд України підтримує і затверджує позицію щодо необхідності урахування думки неповнолітньої особи при встановленні її місця проживання, особливо в умовах воєнного стану з урахуванням визначення безпечного середовища для неповнолітньої особи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аніщенко К. М. Засади визначення місця проживання дитини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 124–126.

2. Конвенція про права дитини: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
3. Постанова Верховного Суду України від 18.03.2019 року у справі № 215/4452/16-ц (провадження № 61-1145св19). URL: https://protocol.ua/amp/ua/postanova_ktss_vp_vid_18_03_2019_roku_u_spravi_215_4452_16_ts/
4. Постанова Верховного Суду України від 25.09.2024 № 601/3448/23 (61-10316св24) // URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/122252906>
5. Сімейний кодекс України : наук.-практ. коментар : станом на 01 січн. 2025 р. / Харитонов Є. О., Харитонova О. І. та інші. ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Харитонova Є. О., докт. юрид. наук, проф. Сафончик О. І.: Норма права, 2025. 432 с.

*Шамота Олександр Володимирович,
доктор філософії в галузі права, асистент
кафедри цивільного права Національного
університету «Одеська юридична академія»*

ЗАХИСТ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї: ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ

Гендерно зумовлене насильство це серйозне правопорушення, корені якого лежать у структурній нерівності, патріархальних стереотипах та прагненні до контролю. Воно проявляється у фізичній, психологічній, економічній та сексуальній формах. Особливістю поточного періоду є посилення цієї проблеми через повномасштабну війну. Тиск на сім'ї, відсутність роботи, постійний стрес, розлучення через мобілізацію – все це є факторами ризику. На тимчасово окупованих територіях та в зонах бойових дій ситуація критична: жертви позбавлені доступу до зв'язку, безпечних притулків та навіть можливості повідомити про злочин. Захист прав жінок в умовах конфлікту стає тестом на життєздатність правової системи.

Засобом реагування на цю загрозу є Стамбульська конвенція, яку Україна ратифікувала у 2022 році [1]. Це не просто формальність. Конвенція пропонує цілісну чотиристовпну стратегію:

- Запобігання (через освіту та зміну стереотипів).
- Захист потерпілих (кризові центри, гарячі лінії).
- Переслідування винних (ефективне розслідування).
- Комплексні політики (координація всіх державних інституцій).